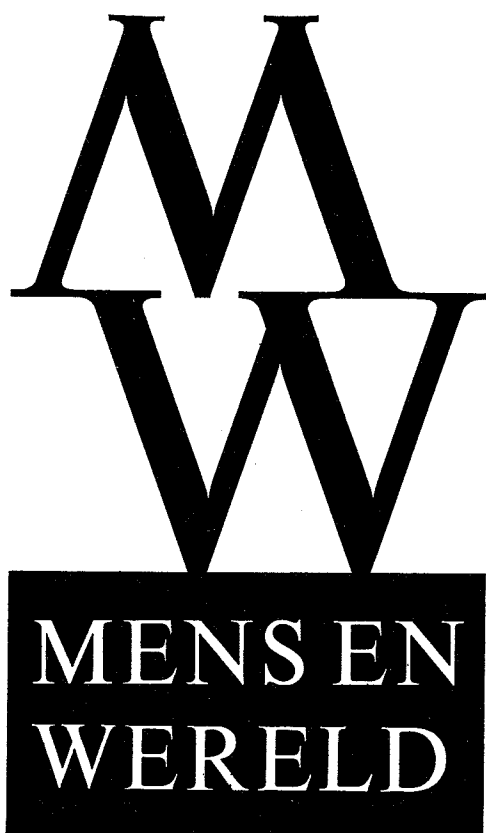

Radikaal humanisme

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**22ste jaargang nummer 4
18 februari 1967**

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger

Redactieraad:
mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J.C. Brandt Corstius,
H. Mozes, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: J. van Straten
Goethelaan 73, Utrecht, telefoon (030) 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 2 46 41
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor leden van humanistische organisaties f7,50
voor niet-leden f9,50
buitenland f12,-

Losse nummers f0,50

In dit nummer o.a.:

J. P. van Praag:
Radikaal humanisme (1)

P. Krug:
Aspecten van onze tijd (3)

Lidija Tsjoeokowskaja:
Ideeën bestrijdt men alleen met ideeën (4)

Mr. M. Rood-de Boer:
Het nieuwe profiel van de vrouw 11 (5)

HET humanisme is radikaal. Dat zal velen verwonderen. Want men moet zich er geen illusies over maken: de humanist wordt vaak aangezien voor een ietwat bangelijke en saaie burger; ofwel voor een onpraktische theoreticus. Daaraan verandert niets door het feit dat vele humanisten creatieve en strijd bare pioniers zijn op allerlei gebied; en ook niet door het feit dat het Humanistisch Verbond een ruime verscheidenheid van opvattingen paart aan een opmerkelijke praktische activiteit. Men ziet dat niet omdat men het humanisme andere maatstaven aanlegt. De maatstaf van de anti-godsdienstigheid bijvoorbeeld, of de maatstaf van de politieke stellingname.

Maar voor het Verbond is de strijd tegen de godsdienst geen doel op zichzelf. Het streed en strijdt hardnekkig tegen kerkelijke bevoorrchting en het keert zich tegen iedere dogmatiek. Maar ook tegen de bekrompen opvatting van de godsdienst als huichelarij of domheid. Het gaat de geestelijke strijd niet uit de weg, maar beseft dat doorbreking van de verzuiling als voorwaarde heeft de waar dering van de andersdenkende in zijn eerlijke overtuiging. Evenmin is het Verbond een politieke beweging. Dat zou het alleen kunnen zijn op grondslag van een ongodsdienstig 'confessionalisme': één levensovertuiging, één politieke keuze. Dat schema is verouderd en verwerpelijk. Er zijn genoeg politieke organen en stromingen waarin de humanist zich uiten kan en zijn taak kan vinden.

In het Verbond vinden juist humanisten van verschillend inzicht elkaar om hun levensovertuiging effectief te maken. Maar is een levensovertuiging iets dat effect heeft in de levenspraktijk? Daarvoor hebben velen geen oog, hetzij uit kleurloosheid, hetzij uit negativisme. Daarom leggen zij ook maatstaven aan die niet toepasselijk zijn. Maar een levensovertuiging heeft een radikaal effect, mits zij niet een stuk theorie blijft, maar levende werkelijkheid wordt. Als humanisten er niet in slagen een bevredigend beeld van de humanist op te bouwen, dan kan dat ook zijn doordat hun humanisme zo weinig voor hen betekent: een stel geijkte frasen, een voorwendsel om verenigingsboer te spelen. Maar een levend humanisme is iets heel an-

ders. Geen frase, maar motief, beweegkracht; geen voorwendsel, maar echtheid, vindingrijkheid. Ook deze woorden dreigen frasen, voorwendsel te worden. Tenzij men ze – om een modern woord te gebruiken – operationeel kan maken; dat wil zeggen, ze praktisch hanteerbaar maken. In feite is dat een taak die iedere humanist en iedere humanistische groep zelf volbrengen moet. Men kan dat niemand aanpraten en men kan het niet voor een ander doen. Ten hoogste kan men proberen enkele algemene richtlijnen aan te geven, die daarbij van dienst kunnen zijn. Een belangrijk middel daarbij is de inschakeling van de enkeling in humanistisch denken en doen door informele groeps gesprekken eerst, gezamenlijke activiteiten later.

Daarbij dient de nadruk op konkrete situaties te vallen, zoals internationale samenwerking en ontwikkelingshulp, automatisatie en techniek, bevolkingsexplosie, discriminatie, seksualiteit, huwelijk, opvoeding en arbeid. Voor velen is het besef ergens bij te behoren en de ervaring van niet in de steek gelaten te worden al bevrijdend en stimulerend. Maar dan moeten ze ook ondervinden dat ze ergens bij behoren en niet in de steek gelaten worden. Vervolgens betekent dat ook dat ze beter in staat zijn hun humanisme praktische vorm te geven in hun persoonlijk leven, in de politiek en in de maatschappij. Ook de humanistische gemeenschap als geheel kan daardoor gestimuleerd worden tot konkrete bijdragen aan de praktijk van de (plaatselijke) samenleving, gericht op ruimte (letterlijk en figuurlijk) voor enkeling en gemeenschap.

HET gaat erom een stukje menselijk klimaat te scheppen in een veelal onmenselijke wereld. Daarbij is de beleving even belangrijk als de beschouwing. En die beleving is niet een stuk stichtelijke bevrediging, maar uitgangspunt voor een persoonlijk antwoord op de uitdagingen van het leven.

Humanisme doet een beroep op de mens om zijn bestaan zelf te bestemmen. Maar het beklemtoont evenzeer de gezamenlijke taak.

(Zie verder pag. 5)

KRITISCH ALLERLEI

door D. Roethof - Ensing

Verkeerde keus

Zie zo, denkt u (wellicht), de verkiezingen zijn voorbij, de karavannen zijn op stal gezet en de gezichten die ons van het scherm zo vertrouwd geworden waren in de huiskamers, behoren nu weer bij politici, die wat verder van ons af staan en achter gesloten deuren timmeren aan een kabinet. Nederland heeft gekozen en degenen die met teleurstelling op de uitslag terugkijken, hebben zich maar bij de feiten neer te leggen. Misschien! Want wat stond er laatst in het Algemeen Dagblad?

In Aix-en-Provence is door een misverstand bij het tellen van de stemmen na de gemeenteraadsverkiezingen de verkeerde partij aan de leiding gekomen. Bijna een jaar na de verkiezingen en acht maanden na de installatie van de nieuwe raad moet de stad van politieke kleur veranderen. En wel zodanig dat de centrum-coalitie plaats moest maken voor een linkse groepering. Nederland, past op uw tellen!

Een scheldwoord?

Na het proces, waarbij een student tot een boete werd veroordeeld, omdat hij: 'Von Kielmansegg - nazi' geroepen had toen de grafelijke generaal langreed, lijkt het de moeite waard eens en voor altijd vast te laten stellen of 'nazi' inderdaad tot een scheldwoord geworden is. Gedurende lange jaren is het veeleer een eretitel geweest... Is het roepen van b.v.: 'Toxopeus - liberaal' of 'Den Uyl - socialist' ook te rangschikken onder het toevoegen van beledigingen? Vergelijkt men dit proces bovendien eens met het proces dat boer Koekoek aan zijn broek kreeg, omdat hij Haya van Someren-Downer een smerig Jeugdstormverleden in de (kinder)schoenen had geschoven. Me dunkt dat hier pas met recht van krenkende uitlatingen sprake is. En wat kreeg boer Koekoek? De waarschuwing dit soort opmerkingen niet meer te plaatsen op straffe van een dwangsom en verder moest hij voor iets meer dan f 200 de kosten van het proces betalen. Scheve zaken. Een onvervalste nazi uitschelden voor datgene wat ie vroeger geweest is, mag niet. Boete. Iemand een nazi-verleden toeschrijven zonder ook maar met een schijn van een bewijs te komen - en in het geval van mevrouw Van Someren bleek dat al-

leen al uit het feit van haar leeftijd - wordt gestraft met een waarschuwing en de woorden: nooit meer doen, hoor!

Niet in Staphorst alleen

De vele vormen van tyrannie, inmenging in andermans privé-aangelegenheden en grenzeloze bemoeizucht, waarmee de bewoners van Staphorst elkaar bij tijd en wijle naar het leven staan onder het motto: 'de oude gebruiken in ere houden', zijn ons welbekend. Maar dat ook in het land van de losse Carnavalszwier, van de gulle lach, het pottete bier en de kreet: 'as ge maar leut het' dergelijke zeden in ere worden gehouden, is minder bekend.

De Haagsche Courant had er laatst een verhaaltje over, helaas waar gebeurd. Het vond plaats te Hapert, waar het, aldus de krant: gebruikelijk is, dat de aanstaande bruidegom naar een kastelein in de buurt gaat en daar een bedrag op tafel legt om de vrijgezellen gratis te kunnen laten drinken. Houdt men zich niet aan dit gebruik dan zal dat nog zeer lang in het geheugen blijven. Het bruidspaar dat deze 'geboden' overtreeden had, kan er van mee praten. De weg naar het gemeentehuis was versierd met borden vol plagende opschriften, voor het huis van de bruid lag een hoop koemest, aan bomen en lantaarnpalen hingen bussen waarin men geld kon stoppen voor 'de arme man die het allemaal niet betalen kon...'

De verslaggever vroeg aan de burgemeester hoe deze er over dacht: *Het beste is wanneer de aanstaande bruidegom het maar afkoopt. Hij geeft de kastelein tien of vijf en twintig gulden en die zorgt dan wel voor de rest. Als er betaald wordt noemen ze het ook wel de bruid losschieten. Dat gebeurt met carbid in bussen. Het is allemaal onschuldig.*

Ook de ambtenaar van de burgerlijke stand vindt het maar beter je aan de gewoonten te houden. *Het is hier nu eenmaal zo, dat men bij ondertrouw moet worden losgeschoten. Ik heb het meegemaakt, dat ze bij het hoofd van de school, die ook niet wilde betalen, po's aan de dakgoot vastbonden.*

Maar Hapert heeft nog meer pijnlen op de boog. Raakt b.v. een verloving uit, dan stelt men allerlei obstakels op op het erf van de gewezen verloofden. Alaaf!

Censuur, Franco thuis

Enkele weken geleden verscheen er in deze rubriek een stukje over straffen die een paar opstandige jongeren in het land van Franco-Spanje te wachten zouden staan. In de NCRV-rubriek 'Halte' een programma voor jongeren, werden laatst een paar voorbeelden opgesomd van censuur:

De Spaanse vertaling van 'La Religieuse' van Diderot, in Barcelona van de pers gekomen, werd door de politie in beslag genomen. Volgens de politie betekende de inhoud een ernstige aantasting van de christelijke moraal en de godszeden.

De roman 'Alrededor de un dia Abril' van Montero werd verboden omdat de schrijver hierin zijn verwickelingen met de censuur uit de doeken doet. Zonder opgaaf van redenen werd het boek 'Brieven aan het Spaanse volk' verboden. Het was geschreven door 33 oppositionele christendemocraten o.l.v. Gil Robles.

Tot een gevangenisstraf van zes maanden en een geldboete van 10.000 peseta werd de 26-jarige schrijver Alberto Miguez veroordeeld. Hij zou in een te Parijs uitgegeven roman een beweging in Galicië, die afscheiding van Spanje nastreeft, hebben aangemoedigd.

'Halte' noemt nog meer voorbeelden en zegt:

Franco is bezig een enorm façadewerk op te richten om intrede in de EEG mogelijk te maken. Achter dit masker gaat de censuur in misschien wel verhevigde mate door.

Vrees voor tekort

Onder de merkwaardig veelzeggende titel: 'Angst voor te veel vrees voor tekort' schrijft een zenuwarts in de Haagsche Courant over de moderne vormen van angst waarmee hij in deze tijd via zijn patiënten wordt geconfronteerd. Zijn woorden deden me

denken aan de cynische opmerking die ik eens hoorde: 'neem altijd aandelen van een fabriek voor kalmerende middelen, komt er malaise, dan beleef die fabriek een bloeitijd, komt er welvaart, dan draait ie helemaal op volle toeren!'

De zenuwarts besluit zijn artikel met deze woorden:

De Romeinen zeiden: een gezonde geest vraagt om een gezond lichaam. Nu kan men zeggen: een gezonde geest vraagt om een gezonde economische toestand. Politici die zo juichen over de welvaart, zouden af en toe plaats moeten nemen in de wachtkamers van internisten, hartspecialisten en zenuwartsen. Zij zouden bemerken dat reeds zovelen zo sterk twijfelen aan hun juichkreten. En publiciteitsmedia (krant, radio, T.V.) moeten met behoud van de juiste weergave van de realiteit toch zo sober mogelijk blijven bij het verspreiden van onheilsverwachtingen. Immers, de lezer, luisteraar of kijker lijdt het meest door het lijden dat hij vreest.

Op straat

Men staat er vaak niet bij stil, welke consequenties er vastzitten aan het uittreden van een priester uit het ambt. We denken in de eerste plaats aan de geweldige geestelijke strijd, die zo iemand met zichzelf en ook met zijn omgeving zal moeten strijden, aler hij een dergelijk besluit tot uitvoer brengt. In de Haagsche Courant was zo'n ex-priester aan het woord:

Ik stond op straat zonder ziektekostenverzekering, zonder pensioenverzekering, zonder sociale zekerheden. Dat kan nergens, dat je na zo'n tijd bij een baas dienen zonder iets op straat komt te staan. Of hij nog katholiek is? De mensen denken dat je bij het afstand doen van je priesterambt tegelijk je geloof overboord gooit. Dat is helemaal niet waar.

Als ik een mens was

*als ik een mens was zou ik zeggen:
ik verbrand voor me de grond
die achter me wordt weggeslagen*

*maar ik ben geen mens
ik ben een droom van vele vogels*

*een gescheurd papier blijft over
als zij zijn weggevlogen*

HENK VAN KERKWIJK

Uit: 'Dichters Omnibus', dertiende bloemlezing, uitgave: Esso Nederland N.V., 1966

Aspecten van onze tijd (slot)

VROEGER was het leven van de doorsnee-burger van te voren min of meer duidelijk uitgestippeld. De zoon van een arbeider werd meestal ook arbeider, de zoon van een arts ook arts of in ieder geval volgde hij een universitaire opleiding. Thans zijn de verhoudingen op dit gebied veel beweeglijker geworden. Publikaties over hersenspoeling en angstaanjagende toekomstbeelden (Orwell's '1984') veroorzaken evenzeer gevoelens van onrust en onlust. De koude oorlog, om maar te zwijgen van een dreigende 'hete' oorlog in Azië, de waterstofbom en in onze onmiddellijke omgeving de verkeersonveiligheid, de overbevolking en de woonproblemen, zij alle dragen er toe bij de onzekerheid van de individu, opgeslokt in de collectiviteit van onze steeds groeiende metropolen, nog te vergroten.

DE confrontatie met andere rassen, religies, tradities en levensstijlen in de wereld dank zij de uitbreiding van de communicatiemiddelen, werkt de relativisering van eigen tradities en daarmee weer de onzekerheid en frustratie in de hand. Dan is er voor de 'gewone man', de ondoorzichtigheid van vele sectoren van het maatschappelijk en economisch leven, waarin meer en meer beslissingen aan een gespecialiseerde 'elite' worden overgelaten. De ruimte voor persoonlijke beslissingen en verantwoordelijkheden schijnt, ondanks toenemende democratisering, op allerlei gebieden steeds kleiner te worden.

De mens van heden zal zich moeten realiseren, dat onzekerheid een wezenlijk element van het leven is ondanks het feit dat deze onzekerheid op beperkte gebieden door techniek, economie en sociale zekerheid soms belangrijk kan worden teruggedrongen. Gedachten over een door God gewilde 'natuurlijke' orde (in Dante's tijd nog geloofwaardig), over een toekomstige heilstaat, hebben hun greep op de mens verloren. 'In Stalingrad is God niet', schreef een Duitse soldaat in 1942 aan zijn vader. God was evenmin in Auschwitz en in Hiroshima. De mensheid en zeker de jongere generaties vergeten snel. He-las! Maar toch is er onder invloed van deze verschrikkingen van onze twintigste eeuw een sterk besef gegroeid, dat wij moeten leven in een wereld met een verduisterde horizon, waarin het absolutisme van bepaalde geloofsuitspraken en politieke systemen geen zekerheid en geen richting meer kunnen geven aan mensen, die te zeer doordrongen zijn van de ondoorzichtigheid en kwetsbaarheid van ons bestaan.

De macht van de techniek kan niet maskeren, dat wij op vele gebieden volstrekt machteloos zijn, zowel in ons persoonlijk leven als in wereldverband. Wij beseffen dit des te dieper wanneer wij kennis nemen van de honger van tweederde van de wereldbevolking, de politieke verwarring in vele delen van de wereld en het onvermogen van grote politieke leiders t.a.v. problemen van mondiale betekenis. Wij vermogen wel de wereldruimte te doorkruisen maar zien geen kans mensen, die elders nog in het stenen tijdperk leven, meer welvaart en geestelijk welzijn te verschaffen.

Samenvattend kunnen wij stellen, dat de technische ontwikkeling ¹⁾ in velerlei opzichten van betekenis is geweest voor:

1. de groeiende welvaart (meer comfort en meer vrije tijd) en de toegenomen sociale zekerheid;

2. de mogelijkheden tot vergroting van de wereldvoedselproductie;
3. de verbeteringen in de medische techniek en de medische verzorging;
4. de uitbreiding van de contacten door de ontwikkeling van de communicatiemiddelen en de hiermede gepaard gaande 'verkleining' van de wereld waarmee weer een verruiming van inzichten en een relativisering van eigen traditionele opvattingen samengaan;
5. de mogelijkheden om in UNO-verband bepaalde politieke conflicten te neutraliseren;
6. de nieuwe mogelijkheden voor onderwijs en ontwikkelingswerk (radio en televisie in de ontwikkelingslanden); de cultuurspreiding die een verdergaande democratisering kan stimuleren (Unesco!).

DE techniek en de huidige maatschappelijke ontwikkeling hebben ook schaduwzijden. Ik noem er slechts enkele:

a. Naarmate de specialisatie en hiermee de wederzijdse afhankelijkheid van individuen toeneemt en de bevolking onrustbarend groeit, wordt ook de vrijheid van de individu steeds verder uitgehold. Hij wordt genoodzaakt zich meer en meer aan te passen aan een hoge eisen stellende maatschappij, hetgeen ook het conformisme in levensopvatting en levensstijl bevordert;
b. De autonomie van gemeenschappen en staten wordt steeds verder beperkt door de dreiging van atoomwapens en raketten die bovendien machtsconcentraties in handen van weinigen legt;
c. De versterking van de centrale overheid geeft totalitaire regimes steeds meer kans zich staande te houden waardoor de democratische ontwikkeling wordt belemmerd;
d. De persoonlijke verhoudingen worden vervangen door functionele, zakelijke en dus oppervlakkige contacten, die velen een gevoel van vereenzaming geven;
e. De waardering van de mens wordt in de eerste plaats bepaald door zijn economische prestaties. Zoals in het leger mensen gekwalificeerd worden als strijd-krachten, zo spreekt men elders over produktie-krachten. Menselijke waarden worden ondergeschikt gemaakt aan economische doeleinden;
f. Veel arbeid is geestdodend geworden, het produktieproces een ondoorzichtig geheel, hetgeen de arbeider een gevoel van vervreemding geeft;
g. De commerciële reclame- en publiciteitsmedia richten zich vaak op minder gunstige aspecten van de massageest (sex, geweldcultus; men denke aan James Bond!). De reclame, de 'verborgen verleiders', creëren voortdurend nieuwe behoeften en scheppen daardoor onophoudelijk onlustgevoelens;
h. Er treden gevoelens van machteloosheid, oververzadiging, lauwheid, en onverschilligheid op, vaak gepaard gaande met onaangepastheid en verzet zonder principiële achtergronden of specifieke gerichtheid (nozems);
i. De toenemende bevolking leidt tot gebrek aan leefruimte met alle spanningen van dien;
j. De stedelijke samenleving is één van de oorzaken van een groeiend aantal neurosen;
k. De industrialisatie werpt problemen op van verkeer, water- en luchtvervuiling, vernietiging van natuurschoon en gebrek aan recreatieluimte;
l. Radio-activiteit levert het gevaar op van kiembeschadiging, terwijl de radio-actieve afval een nog onopgelost vraagstuk vormt.

SPREKERS die het goed bedoelen met Het Goede, hebben vaak de gewoonte om hun gehoor alle ondeugden aan te wrijven, die ze in de loop van hun betoog bestrijden. Weliswaar betrekken ze zichzelf er ook wel bij, van: 'Zijn we eigenlijk niet allemaal...?', maar dat menen ze niet echt. Dat is waarschijnlijk meer om te voorkomen, dat er iemand boos opstaat en roept: 'Je zuster!' of 'Kijk naar je eige!'

Bij de radio en de t.v. bestaat deze kans niet, dus daar gaan meteen alle remmen los: ons uitmaken voor kleingelovigen, kuddedieren en onverschilligen, alsof 't zomaar niets is. Verzet tegen het onrecht in de wereld, is er bij ons niet bij, weet de spreker. De rassendiscriminatie laat ons siberisch en we steken geen hand uit voor de ontwikkelingshulp, om maar niet te spreken van het droevig lot van onze 'naasten', want daar trekken we ons helemaal geen zier van aan. Avond aan avond zitten we voor de t.v. te vervlakken en ik dacht, dat we ook wel eens dronken achter het stuur zaten, maar dat waren we misschien niet allemaal.

Nu is het op zichzelf niet zo erg, maar er wordt van ons verwacht, dat we er na afloop ook echt iets aan gaan doen. Het is de bedoeling, dat we er het vaste voornemen van overhouden om voortaan geen negers meer te vermoorden, geen achtergebleven gebieden meer te verwaarlozen en nu eens niet iedereen maar smadelijk weg te zenden, die onze hulp nodig heeft. Zeggen: 'Gut, dat deed ik toch al nooit', is uit de boze, want wie zo iets aanvoert, bewijst alleen maar in en in burgerlijk te zijn en volstrekt niet te begrijpen, waar het 'in wezen' om gaat. Dat begrijp ik trouwens zelden, maar ik wil graag beloven, dat ik mijn leven zal beteren. Zo beroerd ben ik nu ook weer niet. Of nee, dat dacht ik, want onlangs is me iets onder de neus gewreven, dat sloeg alles!

U weet, Harster heeft bekend. We zijn er nu wel weer overheen, maar in 't begin hebben we er, terecht, nogal van opgekeken. De kranten schreven erover en veel sprekers grepen het aan, ook een VPRO-meneer 's morgens om vijf voor acht. Hoe hij 't draaide, weet ik niet meer, maar ineens waren we weer allemaal kleine Harstertjes. 'Asjemenou!' zei ik verbaasd, 'Harster heeft bekend! U ook?' En floep, weg was hij.

Nu ja, zegt u nu zelf: er zijn toch grenzen!

(Zie verder pag. 7)

¹⁾ Vgl. hierover ook mijn artikel 'Techniek, economische groei en maatschappelijke ontwikkeling', Economisch-statistische berichten, 16 en 30 maart 1966.

Felle open brief over vonnis tegen Sinjowski en Daniel

Russische schrijfster Lidija Tsjoekowskaja: 'Ideeën bestrijdt men alleen met ideeën'

'TOEN u het woord voerde op het 23ste partijcongres, Michail Aleksandrowitsj (Sjolochow), ging u niet naar het spreekgestoelte als particulier, maar als 'een woordvoerder voor de Sowjet-literatuur'. Daardoor wettigde u iedere schrijver, mijzelf inbegrepen, een oordeel uit te spreken over de zaken die u zoals u voorgaf namens ons allen zei. Uw rede op het congres kan men werkelijk 'historisch' noemen. In de hele geschiedenis van de Russische cultuur ken ik geen ander geval van een schrijver die – zoals u deed – in het openbaar zijn spijt betuigde, niet over de hardheid van een vonnis, doch over de mildheid ervan.

U was voorts niet alleen ontstemd over het vonnis, maar u was het ook niet eens met de procedure in het proces tegen de schrijvers Daniel en Sinjowski. U vond hen te pedant, te zeer zich houdend aan de letter van de wet. U had liever gehad dat de rechtbank deze twee Sowjetburgers had veroordeeld zonder inachtneming van het wetboek van strafrecht, dat zij zich niet door de wet, maar door haar 'opvatting van streng recht' had laten leiden. Ik was verbijsterd door deze opvatting en ik heb goede redenen om te geloven dat ik hierin niet alleen sta. Stalins minachting voor de wet kostte ons volk miljoenen onschuldige slachtoffers. Hardnekkige pogingen om terug te keren tot de regels van het recht, de strikte inachtneming van de geest en de letter van het Sowjetrecht en de vooruitgang die op dit gebied is geboekt, vormen de kostbaarste verworvenheid van ons land in de afgelopen tien jaar. Maar u wilt nu juist het volk hiervan beroven!

HET is waar dat u in uw toespraak tot het congres niet de betrekkelijk recente periode waarin de Sowjetwetten over de gehele lijn werden geschonden ten voorbeeld hebt gesteld, doch een verder in het verleden liggende periode toen wet en rechtsorde nog niet bestonden: 'de gedenkwaardige jaren twintig'. Het eerste Sowjetwetboek dateerde van 1922. De jaren 1917-22 zijn gedenkwaardig wegens hun heroïsme en grootsheid, niet echter wegens de eerbied voor de rechtsregels, zoals trouwens nauwelijks kon worden verwacht, omdat de oude orde wel was vernietigd, maar de nieuwe nog pas in haar kinderjaren verkeerde.

De gewoonte om mensen te berechten op basis van 'streng recht' was juist en natuurlijk tijdens de burgeroorlog, onmiddellijk na de revolutie, maar er is absoluut geen rechtvaardiging te vinden als men het nog wil doen aan de vooravond van de vijftigste ver-

Niet alleen buiten, maar ook in de Sowjet-Unie duurt de verontwaardiging voort over de veroordeling van de Russische schrijvers Andrej Sinjowski en Joeli Daniel. Sinjowski, die in het buitenland publiceerde onder het pseudoniem Abram Tertz, werd tot zeven jaar dwangarbeid veroordeeld, Daniel, die als schrijversnaam Nikolaj Arzjak gebruikte, tot vijf jaar. De aanklacht in beide gevallen luidde dat zij het Sowjetregime hadden 'belasterd'. Naar verluidt brengen zij hun straf door in strenge werkkampen, ruim 300 km ten oosten van Moskou.

Een van de Russen die hun stem tegen het vonnis hebben verheven, is de schrijfster Lidija Tsjoekowskaja, dochter van de schrijver en criticus Kornej Tsjoekowski. Zij heeft zich met name opgewonden over de rede die de schrijver Michail Sjolochow – auteur van o.a. De stille Don, winnaar van de Nobelprijs voor literatuur 1965 en trouw paladijn van het Sowjetregime – op het 23ste congres van

de Sowjetrussische communistische partij heeft gehouden. Sjolochow sprak daarin als zijn mening uit dat de vonnissen tegen Sinjowski en Daniel te licht waren geweest.

Lidija Tsjoekowskaja schreef een Open Brief aan Sjolochow en stuurde afschriften ervan naar de schrijversorganisaties en de redacties van een aantal Russische dagbladen en tijdschriften. Deze felle Open Brief, waarin de veroordeling van beide schrijvers op artistieke gronden wordt aangevochten, is in de Sowjet-Unie niet gepubliceerd. Een exemplaar ervan kwam via de Amerikaanse uitgeverij Harper & Row in het bezit van The New York Times. Door zijn overeenkomst met het Newyorkse blad was 'Het Parool' in staat zijn lezers in kennis te stellen van dit opmerkelijke document. Wij nemen het op onze beurt over uit 'Het Parool' van 3 december 1966.

Redactie M. en W.

jaardag van het Sowjet-regime. Wie zou daar van profiteren en wat is de zin van een terugkeer naar het 'streng recht' – dat is in feite de heerschappij van het instinct – nu er wetten bestaan? En wie zijn volgens u precies berecht volgens deze bijzonder strenge procedure, die buiten het kader van de rechtsorde werd gehanteerd en die werd toegepast in de 'gedenkwaardige jaren twintig'? In de eerste plaats de schrijvers...

Reeds geruime tijd, Michail Aleksandrowitsj, heeft u de gewoonte in uw artikelen en redevoeringen honend en spottend te spreken over schrijvers. Deze keer heeft u zichzelf overtroffen. Deze vonnissen van vijf en zeven jaar dwangarbeid voor twee intellectuelen, twee schrijvers, die geen van beiden een goede gezondheid genieten – dat wil zeggen vonnissen die tot ziekte en misschien zelfs tot de dood leiden – schijnen u te licht te zijn. U schijnt te denken dat een rechtbank die hen niet overeenkomstig de regels van het strafrecht, maar op een snellere en meer rechtstreekse manier zou hebben gevonnis, een strengere straf zou hebben uitgesproken en u zou dat hebben verwelkomd. Hier zijn uw eigen woorden:

'Als deze kerels met hun zwarte geweten in de gedenkwaardige jaren twintig waren gepakt, toen de mensen niet op grond van nauwkeurig geformuleerde artikelen van het wetboek van strafrecht werden gevonnis, doch 'in overeenstemming met de revolutionaire opvatting van recht', dan zouden

zij, grote goedheid, heel wat anders hebben beleefd, deze afvalligen. En dan zijn er nog mensen die het vonnis te streng vinden!'

JA, Michail Aleksandrowitsj, samen met vele communisten uit Italië, Frankrijk, Engeland, Noorwegen, Zweden, Denemarken (die u in uw toespraak om de een of andere reden 'bourgeois-verdedigers' van de veroordeelde mannen noemt), samen met linkse organisaties in het Westen, ben ik, een Sowjetschrijfster, zo vrij te spreken over deze ongemotiveerde, volledig ongerechtvaardigde strengheid van het vonnis.

U zei in uw toespraak dat u zich schaamde voor degenen die gratie voor hen trachten te krijgen door in te staan voor hun goede gedrag. Maar eerlijk gezegd schaam ik mij, niet voor hen of voor mijzelf, maar voor u. Met dit pleidooi volgden zij de nobele traditie van Sowjetrussische en de oude Russische literatuur, terwijl u zich met uw rede van deze traditie heeft losgemaakt.

In de 'gedenkwaardige jaren twintig', dat wil zeggen van 1917 tot 1922, toen de burgeroorlog op zijn hevigst woedde, werden de mensen berecht volgens een 'rechtsopvatting' die Maksim Gorki ertoe bracht het volle gewicht van zijn gezag te gebruiken, niet alleen om schrijvers te behoeden voor koude en honger, maar ook om ze te behoeden voor gevangenis en deportatie. Hij schreef tientallen bemiddelingsbrieven en dank zij hem

(Zie verder pag. 6)

HET NIEUWE PROFIEL VAN DE VROUW (11)

HET familierecht houdt in — het is een notedopweergave — de juridische banden, welke a. in het horizontale vlak kunnen bestaan tussen een man en een vrouw, en die welke b. zich in het vertikale vlak kunnen voordoen, tussen een vader, een moeder en hun kind. Onder de a-groep vallen de regels met betrekking tot huwelijk en echtscheiding, onder de b-groep de afstamming en het gezag over minderjarigen.

Wie de wetsartikelen leest, kan zich een beeld vormen van de vrouwen en mannen, zoals deze de wetgever ongeveer voor ogen hebben gestaan. Het spreekt vanzelf, dat een dergelijk beeld niet meer overeenkomt met de maatschappelijke werkelijkheid van nu. Iedere wet vormt het stelsel van bepaalde opvattingen en bevindingen op een bepaald moment. De maatschappij leeft verder en verandert dagelijks... de wetteksten blijft gelijk.

Portalis, een van de vijf juristen, die zo'n 160 jaar geleden een ontwerp maakten voor de franse Code Civil, het eerste geschreven wetboek voor een geheel land, heeft bij de voorgestelde wetteksten een inleiding en verantwoording geschreven, waarvan we nu nog bepaalde gedeelten met instemming kunnen lezen¹⁾.

'Un code, quelque complet qu'il puisse paraître, n'est pas plutôt achevé, que mille questions inattendues viennent s'offrir — Car les lois, une fois rédigées, demeurent telles qu'elles ont été écrites. Les hommes, au contraire, ne se reposent jamais; ils agissent toujours: et ce mouvement... produit à chaque instant quelque combinaison nouvelle, quelque nouveau fait, quelque résultat nouveau.' (Een wetboek, hoe afgerond het ook mag lijken, is nog niet voltooid, of er doen zich duizenden onverwachte vragen voor — Want wetten, die eenmaal vastgesteld zijn, blijven zoals ze zijn neergeschreven. Mensen daarentegen rusten nimmer; ze zijn altijd bezig; en die voortdurende rusteloosheid... doet elk ogenblik een nieuwe combinatie ontstaan, een nieuw feit, een nieuw gevolg²⁾).

Het zal nooit helemaal mogelijk zijn, de kloof tussen het 'recht van de werkelijkheid' en het wettelijke te laten

verdwijnen. Wel mogelijk is, al te zeer verouderde zaken te laten vallen, zodat de nieuwe regels dichter bij onze realiteit komen te staan. Men kan er althans naar streven, dat een fossiel vrouwbeeld vervangen wordt door een iets meer aangepaste image. Om echter een indruk te krijgen van een werkelijk nieuw profiel van de vrouw, moeten we niet te rade gaan bij de, helaas vrijwel altijd achterlopende, wet.

We verkeren overigens wat betreft het familierecht min of meer in 'blijde verwachting'. Na de laatste oorlog is, ter vervanging van het bestaande Burgerlijk Wetboek, dat dateert van 1838, door prof. mr. E. M. Meijers een nieuw wetboek opgesteld. Het personenrecht, waaronder het familierecht valt, is inmiddels door het parlement aangenomen. De invoering staat in de komende jaren te verwachten.

Voor ons onderwerp is nu interessant na te gaan, of het vrouwbeeld in het toekomstig familierecht inderdaad meer up to date is, dan in het bestaande wetboek. Het spijt me, te moeten constateren, dat zelfs deze bescheiden verwachting, maar zeer ten dele gehonoreerd zal worden. De bepaling, dat de vrouw aan haar man gehoorzaamheid verschuldigd is, is al uit de wet geschrapt; de gehuwde vrouw is handlingsbekwaam geworden... hiermede zijn enkele sprekende antikiteiten afgeschaft.

Echter de bepaling 'De man is het hoofd van de echtvereniging' staat nog steeds in de wet. Hoewel prof. Meijers in zijn ontwerp de betrokken zinsnede niet opnam, is, bij de openbare behandeling in de Tweede Kamer, in 1956, via een amendement met 41 tegen 35 de man toch weer als uitdrukkelijk genoemde 'chef de famille' in de wetteksten teruggekomen. Weliswaar bleek tijdens de debatten, dat de regel meer bedoeld werd als waarde-oordeel dan dat er praktisch-juridische gevolgen aan verbonden zouden zijn, maar toch... Dat de man het hoofd van de echtvereniging is, staat niet alleen nu in de wet, het zal ook in het toekomstig familierecht blijven staan. Mijs inziens is hierbij uitgegaan van een huwelijkspatroon, dat geen alge-

mene gelding meer heeft, nu een huwelijk steeds meer beschouwd wordt als een band tussen twee gelijkwaardige partners. Er zullen altijd huwelijken zijn, waarin de man domineert, maar evenvele huwelijken, waarin de situatie precies omgekeerd ligt. Het heeft geen zin, dat de wet voor de subtiële relatie tussen echtgenoten een richtlijn geeft. Het heeft evenmin zin een patriarchaal samenlevingspatroon uit de vorige eeuw in de wet vast te klemmen, een wet volgens welke onze kinderen en kleinkinderen tot ver na 2000 zullen moeten leven...

Dit soort nieuwe wetgeving, gelardeerd met brokken negentiende eeuwse recht (omdat een of ander kamerlid zo nodig een amendement meende te moeten indienen), maakt me ongelukkig. In een dergelijke stemming kan het echter uiterst nuttig zijn, afstand te nemen en te lezen over familierecht in andere, verre landen. Voor wat betreft de positie van de vrouw, is ons recht niet modern en hoewel verbeterd, zal het straks ook niet écht aangepast zijn aan deze tijd, maar het is heilig vergeleken bijvoorbeeld met mohammedaans familierecht.

In landen, waar de gehele bevolking, of een deel daarvan, bestaat uit mohammedanen, drukt de Koran een allesoverheersend stempel op het familierecht. In deze landen is geen sprake van gelijkwaardigheid tussen man en vrouw. De man is het absolute hoofd van het gezin en hij beslist in alles. Zijn zeggenschap gaat zo ver, dat hij zijn echtgenote ieder contact met de buitenwereld verbieden kan. Ook wat betreft de kinderen is de man alleen met het gezag belast. De moeder heeft slechts een soort verzorgingsrecht voor zuigelingen van nog geen jaar oud. Zelfs in landen met een moderne wetgeving, zoals bv. Tunesië en Turkije waar het monogame huwelijk geldt, blijft de vrouw geheel ondergeschikt aan haar man. We kunnen beter maar helemaal zwijgen over de onvolkomenheden in ons juridische profiel, wanneer we denken aan het vormeloze silhouet van het gesluierde vrouwtje in het Midden-Oosten.

In een waarlijk aangrijpend boek van

een Algerijnse vrouw, Zoubéda Bittari, 'O mes soeurs musulmanes, pleurez'²⁾ lezen we — niet literair verwoord en wat onhandig — wat het betekent, een mohammedaans meisje te zijn. De schrijfster verhaalt haar levensgeschiedenis. Ze is een dochter uit een keurige, bemiddelde Algerijnse stads-familie. Ze gaat naar een franse school, leert lezen, schrijven, zingen... Als ze op school een sportdiploma behaalt, en daarmee trots thuiskomt, is het afgelopen met haar vrijheid. Haar ouders zijn dodelijk beangst, dat 'men' iets te weten zal komen van haar voorliefde voor sport. Daarmee heeft ze de eer van de familie bezoedeld. Er wordt snel een echtgenoot voor haar gezocht. Het kind is twaalf jaar oud, als ze wordt uitgehuwelijkt. Op haar dertien-

de is ze moeder! De franse opvoeding maakt haar opstandig tegen het volkomen op- en afgesloten leven, dat haar jonge echtgenoot, een Algerijns academicus, haar wenst te laten leven. Om de rebellie in haar neer te slaan, slaat hij echt. Als ze zestien jaar oud is moet ze een zware operatie ondergaan als gevolg van het door hem toegebracht letsel. De man laat zich van haar scheiden, en behoudt — natuurlijk — hun beider kind. Zij, nu een nog jonge vrouw van net dertig jaar, woont in Frankrijk.

'Je sentais', schrijft ze, 'que j'étais née pour être libre, libre d'esprit, libre de corps, que mes aspirations étaient raisonnables'.³⁾

Nu is ze vrij, ze heeft er een onmenselijk zware prijs voor betaald. Het is een beklemmende gedachte, dat het gesluierde vrouwenprofiel voor vele miljoenen bewoners van de aarde nog de enige werkelijkheid is.

M. R.

¹⁾ 'Projet de Code Civil', présenté par la Commission nommée par le gouvernement le 24 Thermidor An 8, publ. à Paris chez Lepetit jeune, An IX.

²⁾ 'O, mes soeurs musulmanes, pleurez!', Zoubéda Bittari, Gallimard, 1964.

³⁾ 'Ik voelde, dat ik geboren was om geestelijk en lichamelijk vrij te zijn, en dat mijn verlangens redelijk waren'.

Radikaal humanisme

(Vervolg van pag. 1)

Daarop berust de praktische arbeid die de humanistische organisatie verricht en de drijfkracht die daardoor aan de levenspraktijk verleend wordt. Maar het is bovendien nodig dat de humanistische organisatie fungeert als een brain-trust, gericht op onverschrokken, ordenend denken over menselijke mogelijkheden.

Juist dat denken maakt dat de humanist stelling neemt tegen de dogma's van de godsdienst, maar ook tegen alle andere dogma's,

zelfs die van de pure kritikasterij. Kritiek zonder meer verlamt. Konstruktief denken stimuleert. Maar het eist inspanning. Misschien maakt juist dat de humanist aanvankelijk niet zo populair. Maar daarom is het hem ook niet te doen. Het gaat hem om de betekenis die menselijk handelen aan het leven geven kan. De vrijheid die hij aan de orde stelt is die van de keuze die betekenis heeft, omdat zij de vrijheid van anderen bevordert. Een menselijke keuze is een keuze voor andere mensen omdat de mens verwikkeld is in de situaties van andere mensen. Dit alles leidt niet noodzakelijk tot gemeenschappelijke standpunten die in resoluties kunnen worden vastgelegd, maar het stelt een karakteristieke wijze van modern menszijn aan de orde.

In die zin is het humanisme radikaal. Het is radikaal in zijn uitsluitend beroep op menselijke vermogens in een verwarde wereld, waarin de mens zijn eigen problemen oplossen moet. Maar het is vooral radikaal in zijn gerichtheid op vrijheid met anderen en de konkrete toepassing daarvan die het veronderstelt.

Het biedt daarbij geen stelsel van zekerheden. De waarheid ligt in de schakeringen. Maar het stelt een uitzicht aan de orde op een bestaan dat door gezamenlijk handelen niet doeleloos is. Humanisme blijkt meer door wat de humanist is dan door wat hij zegt. Zo werkt het... als het werkt. Of het werkt, hangt af van de humanisten.

J. P. VAN PRAAG

'Ideeën bestrijdt men alleen met ideeën'

(Vervolg van pag. 4)

keerden vele schrijvers terug naar hun bureaus. Deze traditie – om voor mensen op te komen – is niets nieuws in Rusland en onze intelligentsia is er terecht trots op. Onze grootste dichter, Aleksandr Poesjkin, ging er prat op dat hij 'genade voor degenen die een misstap hadden begaan, had gevraagd.' In een brief aan Soeworin, die het gewaagd had Zola, de verdediger van Dreyfus, in zijn krant zwart te maken, zei Tsjechow: 'Zelfs al zou Dreyfus schuldig zijn geweest, dan nog had Zola gelijk, omdat het niet de taak van de schrijvers is te beschuldigen of te vervolgen, maar het zelfs voor de schuldigen op te nemen, als zij eenmaal zijn veroordeeld en hun straf ondergaan... Er zijn al genoeg beschuldigers en vervolgers.'

'Het is niet de taak van de schrijver om te vervolgen, maar om voor iemand op te komen...'

Dit leert ons de Russische literatuur in de persoon van haar beste vertegenwoordigers. Deze traditie heeft u gebroken door er hardop uw spijt over uit te spreken dat het vonnis niet streng genoeg was. Bedenk eens wat de betekenis van de Russische literatuur is.

DE boeken van de grote Russische schrijvers hebben ons altijd geleerd en leren ons nog, niet op te simpele wijze, maar grondig en genuanceerd, gewapend met sociaal en psychologisch inzicht, de oorzaken van mense-

lijke fouten en tekortkomingen, misdaad en misdrijvingen te beschouwen. De beschavende boodschap van de Russische literatuur is juist te vinden in dit begrip. Denk aan Dostojewski's boek over dwangarbeid 'Herinneringen uit een dodenhuis' en het boek van Tolstoj over de gevangenis 'Opstanding'. Beide schrijvers drongen hartstochtelijk door in 's mensen ziel, 's mensen lot en sociale omstandigheden. Niet om de reeds veroordeelden verder te veroordelen maakte Tsjechow zijn heroïsche reis naar het eiland Sachalin, en het boek dat hij er over schreef had grote diepte. Denk ten slotte aan 'De stille Don'; met hoeveel deernis behandelt de schrijver de fouten, misslagen en zelfs contra-revolutionaire misdaden die zijn helden begingen, met hoeveel begrip voor de enorme sociale veranderingen die zich in zijn land voltrokken en voor de beroeringen van de verbijsterde menselijke ziel.

Het was schokkend de auteur van 'De stille Don' een gecompliceerde menselijke situatie te horen terugbrengen tot de eenvoudigste en meest elementaire kern door de botte vraag die u de afgevaardigde van het Sowjetleger stelde: 'Wat zou u gedaan hebben als er verraders in een van uw detachementen gevonden zouden zijn?' Dat is niets minder dan een eis tot het toepassen van oorlogsrecht in vredetijd.

*Andrej Sinjowski en Joeli Daniel
voor hun rechters*

Waarom zou men zich afvragen, welk artikel van het wetboek van strafrecht Sinjowski en Daniel hebben geschonden, waarom proberen te ontdekken welke kanten van onze recente geschiedenis in hun boeken zijn gehekel, welke gebeurtenissen hen er toe hebben gebracht naar de pen te grijpen en welke factoren in ons leven het hun onmogelijk hebben gemaakt deze in hun eigen land te publiceren? Wie trekt zich iets aan van psychologische en sociale ontleding? Zet hen tegen de muur en schiet hen binnen 24 uur dood.

Als men u hoort, zou men denken dat de veroordeelde mannen anti-Sowjet pamfletten of proclamaties hadden verspreid, of dat zij naar het buitenland geen romans hadden gestuurd maar de blauwdrukken voor een fort of een fabriek... Door ingewikkelde zaken zo simplistisch voor te stellen, door op zulk een onwaardige wijze met het woord 'verraad' om te springen, heeft u opnieuw, Michail Aleksandrowitsj, verzaakt aan de plicht van een schrijver voortdurend uit te leggen en duidelijk te maken aan iedereen hoe ingewikkeld en tegenstrijdig de aard van literatuur en historie zijn, inplaats van te spelen met woorden heeft u opzettelijk en boosaardig de zaak versimpeld.

ZO op het oog werden bij de rechtszaak tegen Sinjowski en Daniel de regels van het recht geëerbiedigd. Volgens u was dit verkeerd, ik vond het gelukkig. Maar niettemin protesteer ik tegen het vonnis dat de rechtbank heeft uitgesproken.

Waarom? Omdat het voor de rechtbank brengen van Sinjowski en Daniel op zichzelf onwettig was.

Omdat een boek, een roman, een verhaal, kortom een literair werk, goed of slecht, talentvol of niet, oprecht of onoprecht, niet beoordeeld kan worden door een rechtbank, militair of civiel, maar alleen door een literair college. Een schrijver moet net als iedere andere Sowjetburger voor een rechtbank worden gebracht voor ieder misdrijf dat hij heeft gepleegd, maar niet voor zijn boeken. Literatuur valt niet onder de jurisdictie van de rechtbank. Ideeën moeten worden bestreden met ideeën, niet met kampen en gevangenschappen.

Dit had u moeten zeggen tegen uw toehoorders, als u werkelijk had willen optreden als woordvoerder van de Sowjet-literatuur. Maar u sprak als een afvallige. Uw schandelijke rede zal door de historie nimmer worden vergeten.

En de literatuur zal wraak nemen, zoals zij altijd wraak heeft genomen op hen die hun plicht aan haar verzaakten. Zij heeft u veroordeeld tot de ergste straf waartoe een kunstenaar kan worden veroordeeld – creatieve steriliteit. En eer noch geld, noch prijzen uit binnen- of buitenland kunnen deze schande van u afwenden.

w.g. LIDIJA TSJOEKOWSKAJA

IK denk er ZO over

Humanisme en politiek

OP die jongeren en ouderen rekenen de humanisten. Die jongeren en ouderen: dat zijn niet zij van de klikjes, de manifesten, de buitensporigheden. Het zijn de jongeren en ouderen die hun mond houden, omdat hun taak hen geheel in beslag neemt. Dáárop rekenen de humanisten. De humanisten die bijvoorbeeld wel dezelfde mening hebben over de ellende en de uitzichtloosheid van de oorlog, maar die niet dezelfde mening hebben over de manier om er uit te komen. Die humanisten hebben éénzelfde levensovertuiging, maar zij hebben verschillende politieke overtuigingen.

Het gevaar van citeren is dat men er alles mee kan suggereren. Toch geloof ik met deze citaten enkele kerngedachten in het radiopraatje van onze voorzitter van 2 januari juist weer te geven. Indien het niet zo is zal ik het wel horen, als het wel zo is ben ik het er niet mee eens.

Ten eerste zou ik niet zo willen rekenen op de mensen die hun mond houden omdat hun taak hen geheel in beslag neemt. Ik vrees dat deze mensen niet zoveel buiten hun daagse werk en hun taak in eigen gezin kijken (waarmee ik overigens geen kritiek op hun houding wil uitspreken). Maar bovenal vrees ik dat zij weinig betrokken zijn bij de gebeurtenissen, die in deze tijd, welke ook hun tijd is, plaatsvinden. En dat houdt dan in dat hun bijdrage aan een ontwikkeling naar een betere, rechtvaardiger wereld mij niet bij voorbaat ontzag inboezemt. Ik geloof niet dat het humanisme door hen zal gaan leven. Dat geloof ik wel van hen die telkens hun mening met die van anderen laten botsen omdat de gebeurtenissen hen niet loslaten, die steeds weer door de ellende 'bij de keel gegrepen worden'. En dat is dan de jeugd 'van de klikjes, de manifesten en de buitensporigheden'.

En ten tweede geloof ik niet in de scheiding tussen levensovertuiging en politieke overtuiging. Niet bij iedere politieke zaak speelt de levensovertuiging een rol. Maar de essentiële elementen in de politieke

overtuiging zijn niet los te zien van de levensovertuiging. De levensovertuiging is de bron. Ware het niet zo, dan kon ik nauwelijks geloven met een levensovertuiging te doen te hebben. Het is gemakkelijk controversiële punten terzijde te schuiven door ze 'politiek' te verklaren, maar dat is een politiek die mij niet ligt. En zou het wellicht niet zo zijn dat het humanisme daardoor vele jongeren eveneens niet 'ligt'?

W. THOOMES

1. Ik geloof ook niet in mensen die hun overtuiging geheim houden. Dat suggereert het citaat van Zola ook niet. Ik heb het zeker zo niet bedoeld. Wat mij in het citaat van Zola aansprak was dat botsing der meningen en actieve maatschappelijke belangstelling niet alléén en niet het best tot uiting komen in 'klikjes, manifesten, buitensporigheden'. Ik vroeg aandacht voor degenen die niet het luidst op de trom slaan. Er is tussen de heer Thoomes en mij ten hoogste een accentverschil, geen werkelijk verschil van opvatting, geloof ik.

2. Met de heer Thoomes bestaat ook overeenstemming omtrent de samenhang tussen levensovertuiging en politiek. Alleen mijn conclusie is anders. Ondanks de nauwe samenhang tussen overtuiging en politiek komt er ook een beoordeling van feiten bij te pas. Daar liggen vooral de verschillen tussen humanisten. Er is dan ook geen sprake van terzijde schuiven van politiek, maar wel van democratische meningsvorming. Als men geen eenheidshumanisme wil, dan zal men geen meerderheidsbesluiten op politiek terrein aan de minderheid moeten opdringen en omgekeerd helemaal niet.

J. v. P.

'Ongeloof is aanstellerij'

'Het loochenen van de opstanding is te dwaas om los te lopen. Het geeft geen pas om geen Pasen te vieren. Ongeloof is aanstellerij', aldus sloot dr. Okke Jager in 'Trouw' het jaar 1966. (Zie Algemeen Handelsblad van 5 januari 1967).

Wie deze zinnen van dr. Jager goed leest voelt enige vragen rijzen. Wat is 'de' opstanding? Wat is 'geen Pasen'? Wat is 'aanstellerij'? Wij antwoorden: Geen pasen = niet 'een' pasen. Maar dr. Jager zal niet bedoeld hebben dat het geen pas geeft om niet 'een' pasen te vieren. Dat zou een slag in de lucht zijn. Roomsden, orthodoxen en rechts-vrijzinnigen vieren 'een' pasen. Links-vrijzinnigen, humanisten en buitenkerkelijken vieren eveneens 'een' pasen. De eersten vieren het dogmatisch-christelijke pasen, de tweede groep viert de gedachte aan en van opstanding. Deze laatsten zullen door de dogmaticus Jager voor ongelovigen gehouden worden, omdat zij niet Jagers pasen vieren, niet het dogma van pasen gedanken.

Wat is aanstellerij? Onze dikke Van Dale zegt: komedie, ijdele gemaaktheid, bluf. Maar komedie-spelen is: veinzen, valse vertoning geven en komedie-spel is veinzerij, bedrog (Van Dale). Mijn gereformeerde collega zal zich verschreven hebben. Hij zal immers niet bedoeld hebben, dat paas-ongelovigen komedie-spelen, bluffen, veinzen, bedriegen... Dat heeft onze Okke toch niet willen zeggen...?

Wanneer links-vrijzinnigen en humanisten het paasfeest niet-dogmatisch vieren, en van de paasopenbaring zoals de dogmatiek der orthodoxe kerkformaties die verwerkt, niet willen weten, plegen zij toch geen bedrog, veinzen zij niet doch zijn wel degelijk oprecht. Zij weren uit hun eigen leven schijn en onoprechtheid, kennen daarentegen pathos voor waarheid, bluffen noch stellen zich aan. Links-vrijzinnigen en humanisten achten de christelijk-dogmatische paasconceptie verouderd bij-geloof. Maar zij beseffen en gedragen zich volgens dit besef, dat wat voor hen bijgeloof is, voor anderen heilig geloven kan zijn.

Dr. Jager mag ons niet uitmaken voor 'aanstellers' en ons (even verderop) niet typeren als 'dwaas, als op de keper beschouwd zo dom, zo kinderachtig...' Zo moeten wij met elkaar niet omgaan. Laat dr. Okke Jager de waarheid van zijn paas-geloof demonstrenen... zonder aanstellerij.

Ds. JOH. P. VAN MULLEM

P.S. Stellen ook de Joden, die geen gereformeerd pasen vieren, zich aan?

v. M.

Aurora

heeft nu ook
een groeiende
verzekering
voor uitvaartkosten

Deze "Aurora-groeiopolis" is een verzekering waarbij het aanvankelijk verzekerde bedrag met 2% per jaar stijgt, terwijl de premie onveranderlijk is.

Vraagt inlichtingen
bij

n.v. Levensverzekeringsmaatschappij

Aurora

Stadhouderskade 1^a, Amsterdam

Twee uitzendingen per week

NOGMAALS wijzen wij erop, dat het Humanistisch Verbond in het vervolg twee keer per week radio-zendtijd heeft en wel:

elke maandagavond van 19.40 tot 19.50 uur de rubriek Geestelijk Leven (Hilversum I)

iedere vrijdagavond van 22.25 tot 22.30 uur de rubriek Kort Commentaar (Hilversum II)

Maandag 20 februari 19.40 uur: M. Rood-de Boer 'Modern mensbeeld'

Vrijdag 24 februari 22.25 uur: Kort commentaar

Maandag 27 februari 19.40 uur: Libbe van der Wal 'En wat zegt een humanist ervan?'

Vrijdag 3 maart 22.25 uur: Kort commentaar

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

Nette serieuze jongeman, 27 jaar, rijksbetrekking, z.s.k.m. met degelijk meisje, leeftijd tot plm. 28 jaar. Uitsl. oprechte br. m. recente foto o.e.r. Brieven onder no. 11 buro M. en W.

Woningruil: Huis, 1 min. van N.S.-halte Koog-Bloemwijk, 2 woonk., 2 slaapk., logeerk., badk. en keuken tegen kleiner huis omg. Utrecht, Schoonh. of Geldermalsen. Brieven onder no. 12 buro M. en W.

Beschaafde vrouw, 59 jaar, wil graag kennismaken met gezellige man, alg. ontw., tot 62 jaar. Rotterdam of omg. Brieven onder no. 13 buro M. en W.

Nigerian, 29 years five ft 6". Humanist, Technologist, interested in nature, music, reading and writing, would like to contact female rationalist, under 32, cheerful and of similar interest. Friendship and possible marriage in view. Any nationality. Self speaking English and learning French and Esperanto. Brieven onder no. 14 buro M. en W.

het wonder

samengesteld door:

Drs. D. Braun O.F.M., P. N. Kruyswijk, Prof. Dr. G. A. Lindenboom, Ds. G. van Loenen, J. J. C. Marlet, zenuwarts, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. D. H. Prins, Prof. Mag. Dr. E. C. F. A. Schillebeeckx O.P., Ds. P. Simoons, Dr. I. Vijlbrief, Drs. J. A. M. Weterman.
(Uitgave N.G.C. no. 26)

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 26.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

voor wetenschap en cultuur,

wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

In het maartnummer:

Meningen over het straffen.

Met bijdragen van A. D. Belinfante, M. Knap, P. A. Pols, Th. van Raalte en anderen.

Folder op aanvraag

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Postbus 114, Utrecht

Giro 58 22 93

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaedvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

„VERANDEREND LEVENSESEF”

samengesteld door Mevr. Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A. en Prof. Dr. R. Schippers. Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 28.